

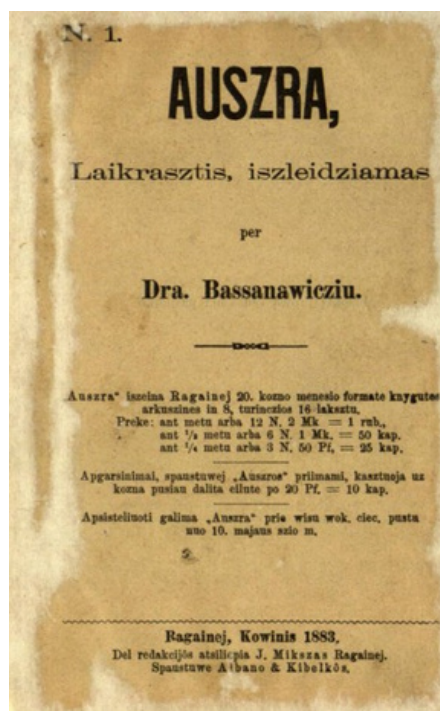
6.2 Pirmieji lietuviški laikraščiai

Aušrininkas – „Aušros“ (1883–1886 m.) bendradarbis ar jos skelbtų idėjų šalininkas.

Varpininkai – 1888–1902 m. veikusi lietuvių liberali demokratinė grupuotė, kovojusi prieš tautinę priespaudą, lenkinimą; rūpinosi lietuvių tautiniais reikalais.

1883 m. pavasarį Ragainėje prie Nemuno, jau Vokietijos imperijoje, išėjo pirmasis lietuviško laikraščio „Aušra“ (originalė „Auszra“) numeris. Inicijuota Jono Basanavičiaus, „Aušra“ yra laikoma pirmuoju Didžiąjai Lietuvai skirtu spausdintu mėnesiniu visuomeniniu politikos ir literatūros leidiniu lietuvių kalba. Apie būtinybę Lietuvoje leisti periodinį leidinį lietuvių kalba buvo mąstoma nuo pat spaudos uždraudimo. Iš pradžių laikraštis turėjo didelį pasisekimą. Prie jo iniciatorių branduolio prisijungė Didžiosios Lietuvos ir kai kurie Mažosios Lietuvos valstietiškos kilmės inteligentai, pradžioje laikraštį rėmė ir kai kurie žemesnieji valstietiškos kilmės katalikų dvasininkai.

XIX a. pabaigoje lietuvių tautinio atgimimo ir išsivadavimo judėjimui „Aušra“ suteikė tam tikrą organizacinę formą. Aplink laikraštį susibūrė neoficialus politinis literatūrinis lietuvių inteligentijos sambūris – „Aušrininkai“. „Aušroje“ bendradarbiavo daugiau kaip 70 autorių, iš kurių svarbiausi: Jonas Basanavičius, Martynas Jankus, Jonas Šliūpas, Petras Vileišis ir kiti. Laikraštis buvo skirtas caro valdomos Lietuvos dalies skaitytojams ir tiems Rusijos miestams, kuriuose gyveno lietuvių inteligentų. Tačiau pamažu prasidėjusi lietuvių nacionalinio išsivadavimo judėjimo dalyvių idėjinė diferenciacija ir dėl šių nesutarimų kilę finansiniai sunkumai didele dalimi nulėmė palyginus neilgą laikraščio gyvavimo laiką. Pirmieji penki 1883 m. numeriai buvo spausdinti Ragainėje (dab. Nemanas), nuo 6-to numerio iki 1886 m. – Tilžėje (dab. Sovieckas). Iš viso išleista 40 žurnalo numerių.

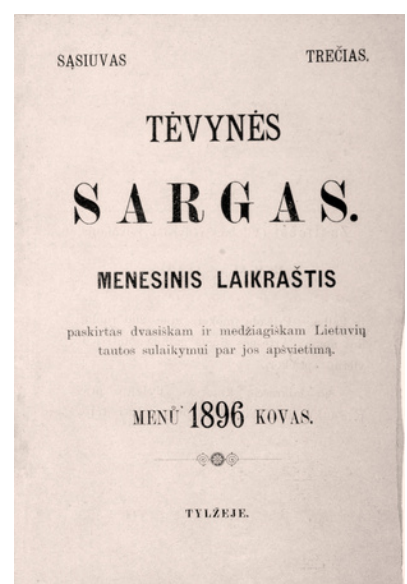

J. Basanavičius (sėdi) su J. Jablonskiu ir M. Gustaičiu (šaltiniai.info nuotr.) ir pirmasis „Aušros“ numeris

6.2 Pirmieji lietuviški laikraščiai

1889–1905 m. leistas į liberaliąją inteligentiją orientuotas „Varpas“ (faktinis redaktorius – **Vincas Kudirka**) bei valstiečiams skirtas „Ūkininkas“. 1889 m. šeštajame „Varpo“ numeryje paskelbta V. Kudirkos „Tautiška giesmė“, kuri vėliau taps Lietuvos valstybės himnu. 1890–1896 m. pasirodė konservatyviosios katalikų inteligentijos laikraštis „Žemaičių ir Lietuvos apžvalga“. Jį pakeitė modernesnės katalikiškos šviesuomenės leidžiamas „**Tėvynės sargas**“ (1896–1904 m.), kurio pagrindinis redaktorius buvo rašytojas **Juozas Tumas-Vaižgantas**. Nelegali spauda skatino telktis lietuvių visuomenę, bet kartu išryškino jos skirtingas ideologines nuostatas. Romantinės pakraipos „Aušra“ ragino domėtis Lietuvos istorija, raštijos tradicija, „tautiniu charakteriu“. Jai daugiausiai rašė poetai ir istorikai. „Varpas“ buvo artimesnis pozityvizmui, kėlė uždavinį rūpintis ir kultūrinio, ir ūkiniu visuomenės gyvenimu, jį reformuoti. Šis laikraštis buvo palankesnis realistinei prozai. „Tėvynės sargas“ – katalikiškas laikraštis, siekęs derinti religinį tikėjimą ir tautiškumą, pratęsti XIX a. vidurio Motiejaus Valančiaus švietėjiško darbo tradiciją. Lietuviškos spaudos sutelkti bendradarbiai vėliau tapo ir lietuvių politinių partijų kūrėjais.

Pagal Brigitą Speičytę „Lietuvių spauda ir jos kūrėjai“

Vincas Kudirka ir pirmasis „Varpo“ numeris; laikraščio „Ūkininkas“ 1890 m. pirmojo numerio viršelis; Juozas Tumas Vaižgantas ir „Tėvynės sargo“ numerio viršelis

6.2 Pirmieji lietuviški laikraščiai

1. Remdamiesi pamokoje pateikta medžiaga ir papildomais informacijos šaltiniais, atsakykite į klausimus.

1. Apie ką buvo rašoma pirmojoje lietuviškoje spaudoje?
2. Kodėl pagrindinis naujos lietuvių inteligentijos kovos ginklas buvo lietuviška spauda?
3. Kada paskutinį kartą skaitėte popierinius laikraščius? Kaip manote, kodėl jie prarado populiarumą? Atsakymą argumentuokite.
4. Kokiais informacijos šaltiniais dažniausiai remiatės? Surenkite klasėje apklausą „Koks informacijos šaltinis yra patikimiausias?“

2. Perskaitykite tekstą apie patriarchą J. Basanavičių ir parinkite tinkamus žodžius.

bendruomenė, Bulgarijos, kultūra, tautinio, teorija, trakais, sudėtinga, ugdymui, vietovardžiu

Jonas Basanavičius, kaip ir daugelis kitų Vidurio ir Pietryčių Europos _____ sąjūdžio veikėjų, yra _____ asmenybė – gydytojas, mokslininkas, publicistas, visuomenininkas. Jo, kaip gydytojo, darbą didžiai įvertino jauna _____ valstybė, kurioje praleido savo geriausius gyvenimo metus. Visi kiti Basanavičiaus nuopelnai priklauso vien Lietuvai. Lietuviški laikraščiai, spauda, Basanavičiaus manymu, turėjo tarnauti tautos _____. Basanavičiui lietuvių tauta – lietuviškai, t. y. įvairiomis lietuvių tarmėmis kalbanti _____. Basanavičius įrodinėjo, kad lietuvių proseneliai gyveno Indijoje, Persijoje, Graikijoje, Italijoje. Vėliau savo _____ tikslino ir detalizavo. Jo nuomone, jau prieš keturis tūkstančius metų lietuviai vadinosi _____ ir gyveno Balkanų pusiasalyje, buvo labai kultūringi, bet jiems trūko politinės vienybės, todėl tapo lengvu kaimyninių šalių grobiu. Trakų gentis, anot Basanavičiaus, „buvo didžiausia tauta ant žemės“, savo aukšta _____ padariusi didelę įtaką net graikams ir visai Europai bei slavų gentims. Vieninteliai trakų palikuonys esą lietuviai, savo senojoje tėvynėje palikę daug hidronimų ir _____, tarp kitų ir Dunojaus vardą. Šis vardas, kaip istorinis prisiminimas, esąs gyvas ir dabartinėse lietuvių dainose.

Pagal Vytautą Merkį „Jonas Basanavičius – „Aušros“ kūrėjas“

TAI ĮDOMU!

Didelę reikšmę spauda turėjo lietuvių literatūrai: sutelkė lietuvių rašytojus, išsibarsčiusius po visą Rusijos imperiją ar užsienį, skatino burtis skaitytojų bendruomenę. Šioje spaudoje debiutavo ir skelbėsi svarbesni amžiaus pabaigos rašytojai. Iškiliausias XIX–XX a. sandūros poetas Jonas Mačiulis-Maironis 1885 m. debiutavo „Aušroje“, paskelbė eilėraščių „Žemaičių ir Lietuvos apžvalgoje“, „Tėvynės sarge“. „Varpas“, jo rubrika „Tėvynės varpai“ tapo liberalo, visuomenės bei literatūros kritiko, „Tautiškos giesmės“ autoriaus Vinco Kudirkos tribūna. „Lietuviškoje spaudoje“ debiutavo ir skelbėsi prozą rašančios moterys bajorės: Julija Žymantienė-Žemaitė, Marija Pečkauskaitė-Šatrijos Ragana, Gabrielė Petkevičaitė-Bitė, seserys Ivanauskaitės – Sofija Pšibiliauskienė ir Marija Lastauskienė (pasirašinėjusios Lazdynų Pelėdos slapyvardžiu). Šios kartos rašytojų kūryba padėjo pagrindus moderniajai XX a. lietuvių literatūrai.

Jonas Mačiulis-Maironis